

מענתא עמיקתא

המנקה את ביתו לפני פסח, האם חייב בבדיקת חמץ

א. חובת בדיקת חמץ. ב. לבדוק חמץ לפני י"ד ניסן ביום. ג. אכסדרא. ד. לבדוק חמץ לפני י"ד ניסן בלילה. ה. בדיקה בחורין וסדקין בבתיים שלנו. ו. לסמוך על נקיון של נשים, קטנים ועכו"ם.

א. חובת בדיקת חמץ

בתחלת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחורין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ. ואחר הבדיקה מיד בלילה מבטלים את החמץ. כמבואר ב**ש"ס פסחים** (ב), וכן פסק ה**שו"ע** (סי' תלא סעי' א וסי' תלד סעי' א).

ומבואר ב**ש"ס** שם (ו) דבענין בדיקה לאור הנר מפני שצריך לבדוק בחורין ובסדקין, ואור היום לא יועיל לזה. וקבעו זמן הבדיקה בלילה שאז אור הנר מבהיק יותר, וגם בני אדם מצויים בבתיהם. וכן הביא ה**מ"ב** (סי' תלא ס"ק א).

ובג"כ **בר"י** (פסחים א. ברי"ק ד"ה בודקין) שפירש שהטעם שבענין בדיקה וביטול אע"פ שמה"ט באחד מהן סגי, משום שחז"ל חששו דמאחר שהבטול תלוי במחשבתו של בני"א, אולי ירע בעיני האדם שיש לו חמץ בעד כמה אלפים להפקיר ולא יבטלנו בלב שלם, ועוד שמא מתוך שרגילין בו כל השנה אם יהיה בביתו ורשותו גזרין שיטבח ויבוא לאכול ממנו, ולכן תקנו שאע"פ שמבטל את החמץ, עליו לבדוק אחריו ע"מ לבערו. ומי"מ צריך לבטל ג"כ שמא לא יבדוק יפה וימצא חמץ בפסח ויעבור עליו. וכן הביא ה**מ"ב** (סי' תלא ס"ק ב).

ויש לעיין בזמנינו שמנקים כמה מים לפני פסח בכוונה לבער את כל החמץ, האם חייבים עדיין בבדיקה בליל י"ד, דהרי הבית נקי ועומד, ומה רמיה עליה ידידיה לבדוק.

ב. לבדוק חמץ לפני י"ד ניסן ביום

נח' הלבדוקים האם הרוצה להקדים בדיקת חמץ ליום י"ג על ידי נר רשאי לעשות כן. דעת ה**ר"ה** (פסחים ד. ברי"ק) דרשאי. והא דשינוי דאין בודקין לאור החמה היינו כשבדק שלא לאור הנר. אולם ה**ר"ן** (שם א. ד"ה ואיכא) הביא דברי ה**ר"ז** ודחתו ע"פ הירושלמי דאמרו דקבעו חז"ל בדיקה בלילה מפני שבני אדם מצויים בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה ואורו מבהיק בלילה יותר מביום, ולפיכך ס"ל דאם בא להקדים לבדוק ביום שלשה עשר לאור הנר רשאי. וכן נראה מה**רא"ש** (סי' יא), וכן פסק ה**רי"ו** (נ"ה ח"א לח ע"ג). וכן איתא בסו"ט (סי' תלג).

ויעויין **במרדכי** (סי' תקלה) שכתב בשם ה**ראב"ן** ע"פ הירושלמי (שם ה"א) דאין לבדוק ביום שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה, ואפי' אם כבוד וטאטאו את הבית מוקדם לכן אפי"ה צריך לחזור ולבדוק שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה. ועי' בתורה"ד (ח"א סי' קלב) שהוסיף דאפי' כשעתיד לבדוק אף בליל י"ד ניסן דליכא משום האי טעם דלא לחלק בין בדיקה לבדיקה לא מועיל, כי כבר מבואר **במרדכי** (סי' תקלה) דכבוד לחוד לא סגי, כי שמא החמץ נמצא בגומא ואינו יוצא על ידי כבוד. וא"כ במה יצאו החודרים מחובת בדיקה. וכן פסקו ה**טשו"ע** (ססי' תלג), וכתב ה**מ"א** (סי' ק) שאפי' בדק ביום בחורין ובסדקין צריך לחזור ולבדוק בלילה דבדיקה ביום לא מהניא.

ג. אכסדרא

אלא דאמרו **בפסחים** (ה) דאכסדרא (מקום שיש לו ג' דפנות וקירוי ואורו רב ע"י דופן רביעית שפתוחה לגמרי, כמ"ש ה**מ"ב** סי' תל"ג ס"ק ד') נבקדת אף ביום. וכמו כן בית שיש בו ארובה נבדק לאורה לא רק המקום שכנגדה אלא אף לצדדין. וכן פסקו ה**רא"ש** (שם פ"א סי' יא), ה**מ"ב** (ח"מ פ"ב ה"ד) וה**טשו"ע** (רס"י תלג). וכתב ה**מ"א** (סי' ק) ד"ה נגד החלון. וכן פסק ה**מ"ב** (שם ס"ק ד), אלא דכתב שם (סי' ק) דמ"מ לכתחלה יש לבדוק בליל י"ד לאור הנר או ביום י"ד לאורה, אבל לא ביום י"ג (אפילו לאורה), ואם בדק לאורה בדיעבד יצא, ע"כ. ובמ"ש בזה ה**ב"ח** (סי' תלג). [ועי' במ"א ובמ"ב שם דבחלון שיש בו מחיצה של זכוכית לכ"ע אסור לבדוק כנגדו. אולם עי' במהר"ש"ם (דעת תורה סי' תלג על סעי' א) שכתב בשם כתבי הדעת קדושים שזה בזכוכית שהיתה בזמנים הקדומים, אבל בזמנינו שזכוכית זכה ודקה יש להקל. וכן פסק ה**גרשו"א זצ"ל** (הליכ"ש פ"ה הגה ע"ג).]

ד. לבדוק חמץ לפני י"ד ניסן בלילה

אלא דאכתי יש לדון אם בדק בליל י"ג לאור הנר כדן אם יצא יידי"ח דהרי בדק כדבעי ולא שייך שוב לחוש לשמא נשאר חמץ בגומא ומשום שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה כשדעתו לחזור ולבדוק עכ"פ חדר אחד בליל י"ד.

וכבר נח' בזה הפוסקים (האם מי שבדק בליל י"ג יידי"ח בבדיקת חמץ), דעת ה**ב"ח** (שם) דלא יידי"ח כי חכמים קבעו ליל י"ד בלבד כדי שיש לבדוק האנשים בימים חלוקים. וכ"כ ה**ט"ז** (סי' א) ו**ב"מ** (בפ"ג). וכן נקט ה**להב"ש** (אות יא) כי קודם ליל י"ד אין נזהרין כ"כ בחמץ ויש לחוש שלאחר הבדיקה יחזור ויביא חמץ לביתו. אולם דעת ה**ח"ק יעקב** (סי' תלג) ה**פר"ח** (סי' יא), ה**גר"א** (שם) ועוד, דמהני בדיקה בליל י"ג, ומשמע אפילו לכתחלה. וכן דעת ה**ח"ק יוסף** (שם ס"ק ב) אלא דס"ל דיש להימנע מזה דיפסיד אז הברכה, לפי מה דקיי"ל כהר"א בסיומן תל"ו דהבודק קודם הזמן לא יוכל לברך **בביאור הלכה** שהביא חולקים על הרמ"א, והוה דומיא מה דקיי"ל דערמא אל תורום משום שאינו יכול אז לברך. וכן נקט **במ"ב** (רס"י תלג ושתי"ץ אות ה), וס"מ דמ"מ הרוצה להחמיר על עצמו לחזור ולבדוק עכ"פ לא יברך אז, ע"כ. אלא דיעויין **בח"ק יוסף** (שם) דאם משאיר חדר א' ללא בדיקה מותר לעשות כן לכתחלה דהרי יברך על בדיקת אותו חדר. וכן הוא **בגרי"ז** (אות ו'). [ומי"מ מבואר בסי' תל"ו דהמפרש מבישה לים או יוצא בשיירא, ואינו מניח בביתו שיש שבדוק תוך ל' יום, וכל העושה ביתו אוצר תוך שלשים יום, זקוקים לבדוק (ועי' כתב הרמ"א הנ"ל שהוא בלא ברכה)].

אלא דלכאורה צ"ע דהרי כבר פסקו ה**ה"מ** וה**ה"מ** כהראב"ן דלא מהני בדיקה לפני ליל י"ד שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה. ומשמע מסתימת דבריהם דאף אם בדק בליל י"ג כדן איכא משום האי טעמא. וא"כ איך פסק ה**מ"ב** להקל מעיקר הדין דא"צ לחזור ולבדוק ככה"ג (ולולי הטעם שנמצא מקיים המצוה ללא ברכה). ובאמת **הח"ק יוסף** (שם) המובא במ"ב שם עמד בזה והביא דכבר האריך ה**פר"ח** (שם) דכל שבדק כדן לשם פסח לית לן בה. וא"כ י"ל דס"ל להמ"ב דבבדיקה בלילה לאור הנר דהוי בדיקה כדן ממש לא נקטינן כמשמעות הראב"ן.

ולאור דבריהם יוצא דאף מי שניקה את ביתו וכונתו לשם בדיקה לא מהני בדיקתו ועליו לבדוק בברכה בליל י"ד בחורין וסדקין דהרי אין הנקיון נעשה בלילה לאור הנר כהלכה.

אלא דעי' **במה"ז** (שם אות ו) בשם **תשובת מהר"ש** דהמנוע ע"י מקילין לבדוק בליל י"ד דרך העברה בלי חיפוש לפי שתחילה מכבדין רוחצין ומנקרין הכל, ואפי' אם רוחצין ומנקרין ע"י עכו"ם מסתברא דנאמנים דאנקיותא קפדי ולא מרעי נפשיהו. והביאו **בשע"ת** (שם) ומבואר מדבריו דאפשר לסמוך על זה ואע"פ שהמ"ב לא הביא דבריו להלכה, מ"מ הזכיר שברא זו בסיומן תל"ב (שתי"ץ אות יב) ככד ולנקות הבית מכל חש חמץ קודם ליל י"ד יש למנהג זה יסוד מדינא, כי י"ל דכוונת המרדכי דהא דאמרינן חזקתו אינו מתכבד אינו אלא כשאינו מכוון לבדוק ולא כהגב"ת השו"ע הנ"ל (עיי"ש שהזכיר כן).

אלא דאין בזה אלא למדו זכות, כי דבריהם אלו הם נגד דברי השו"ע ונושא כליו. אבל לעולם בעינן בדיקה כדן בליל י"ד.

ה. בדיקה בחורין וסדקין בבתיים שלנו

אלא ש"ייל שבזמנינו לא שייך האי חששא הנ"ל "שמא ימצא חמץ בגומא", שהרי רוב הבתיים מרוצפים ולא שכחי חורין וסדקין לא בקירות ולא ברצפות. ולא נשאר רק סדרת התרוח"ד הנ"ל דלא יבואו לחלק בין בדיקה לבדיקה, ולענין זה סגי בבדיקה כל שהוא בליל י"ד וכדמשמע מהתורה"ש שם. [ועוד שבזמנינו שכחי חלונות רבים וגדולים, וכת' ה**מ"ב** (סי' תלג ס"ק ב) לענין בתי כנסיות דהי"ן בדיקה ריבוי חלונות דינם כאכסדרא. ועי' **בגרי"ז** (אות ו) שה"ה שאר בתים שיש בהם חלונות רבים. וא"כ חזי לאיצרופי דבכה"ג מהני הבדיקה אף ביום. ואע"פ דאין זה אלא בדיעבד שמא בזמנינו שרבו המקומות לבדיקה וכמעט שא"א לבדוק הכל בלילה א' כבדיעבד דמי].

ובסב"א זו מציונו **במהר"ש"ם** (דעת תורה סי' תלג על סעי' א) שהביא **מהדעת קדשים** דנהי דאין בודקין אלא לאור הנר, היינו מחשש חורין וסדקין, אבל כל שאין חשש זה קיל, ולכן אם מכבדים חדרים שידוע שלא נשאר עוד חשש חורין באומדנא ברורה דמי למקום שאין מכניסין בו חמץ וסגי אח"כ בנר כל דהו ואין חיוב בחיפוש היטב, ע"כ. ויעויין **בביאור הגר"א** (ססי' תלג אות ב) דכל שמנקים לשם בדיקה מחמץ לצורך פסח לית לן בה).

וכן מצאנו שפסק ה**גרשו"א זצ"ל** (הליכ"ש פ"ה אות א ואת יב) דבזמנינו שמכבדין הבית היטב לפני אור ליי"ד, אעפ"כ חיוב הבדיקה במקומו עומד וחיבים לברך ע"ז אף אם אינו מניח פתיתין טרם הבדיקה, אלא דאין בעל הבית חייב לפשפש בשעת הבדיקה בכל המקומות, אלא חיובו הוא לדקדק ולבחון היטב אם כבר ניקו כל מקום. וכן דעת ה**גר"ח"פ שיינברג זצ"ל** (חוקת הפסח אות א בהגה). וכן פסק ה**גרשו"א זצ"ל** (ה"ל ח"ג פ"ג סי' הגה ז), אלא שלדעתו מה"ט הנחת הפתיתין הוי חיוב מדינא, ואלי"כ יש לחוש משום ברכה לבטלה. [ועי' משי"כ באור לציון (ח"ב פ"א אות טו)].

ו. לסמוך על נקיון של נשים, קטנים ועכו"ם

אלא דאכתי יש לפקפק בזה קצת דהרי בדרך כלל הנקיון לשם בדיקה נעשה בעיקר ע"י נשים וקטנים, וכבר כתב ה**מ"א** (סי' תלג ס"ק ד) וסי' תלד ס"ק ה) ע"פ ה**ב"ח** (סי' תלד) דלענין בדיקת חמץ אין לסמוך לכתחלה על נשים וקטנים כיון **דבדבר שיש בו טרחה יש לחוש שמא יתעצלו**. וכן פסק ה**מ"ב** (סי' תלג ס"ק ח וסי' תלד ס"ק יח).

אולם י"ל דהיום שבזמנינו דליכא חורין וסדקין ועיקר טרחתו אינו אלא בנקיון בעלמא ולא בבדיקה, י"ל דסמכינן עלייהו, בפרט שעיינו תחזינו שזריות במלאכתם טפי מהאנשים. וכן מבואר **בערוה"ש** (וי"ד סי' פד אותיות פא-פג). ומי"מ על הבעל לבדוק בליל י"ד שהדברים נעשו כהלכה וכמ"ל וכו' **הגרשו"א זצ"ל** ודעמייה. ועי' **ב"ח** (ח"ח חמץ ומצה סי' א ואת א עמי' 180) ומשי"כ בגליון קכ"ו. [ועי' עוד בשערי תשובה הנ"ל שסמך ככה"ג אפילו על עכו"ם. והכל לפי ענין].

- מסקנא דינא -

העולה לדינא, מקומות החייבים בבדיקה שניקום היטב לפני זמן בדיקת חמץ מועיל להפטר מעיקר הבדיקה, ומי"מ יש לבדוק בליל י"ד בברכה ע"מ לבחון אם ניקו כל מקום ופינה מחמץ כדבעי. ויש אומרים שאם כישב הבית לפני הזמן, אין לברך על הבדיקה וא"כ ניח פתיתים לפני הבדיקה.

עבודת המועדים

חודש ניסן וההכנה לחג הפסח

פרשת החודש חודש ניסן

כתב ר' צדוק הכהן (פרי צדיק פרשת החודש, ו) "דמה"ט נקרא ראש חודש ולא 'תחילת חודש', שהוא ראש של כל החודש, והיינו שכל קדושת החודש כלול בראש חודש ובתר רישא גופא או"ל. ועריך להרגיש הקדושה מהרגל שבו באחד בו שהוא ראש החודש... וזהו "ראש השנה לרגלים" שכל קדושת המועדות כלולות ברגל דפסח, וזהו שנא' "החודש הזה לכם ראש חדשים" שנכלל בו קדושת כל המועדות שבכל החודשים". ושם עוד "ומראש חודש צריך להשיג ולהרגיש קדושת המועד שיבוא בחודש זה, והוא ראש השנה לרגלים, שממנו מסתעף כל קדושת חרגלים. וכשחל ראש חודש בחול צריך לקרות בשבת שודם ר"ח פרשת החודש, שבשבת שלפניו צריך להרגיש קדושת ראש חודש שיהיה בימי המעשה שאחיו, כמו שאמרנו כמה פעמים דשבת כולל כל קדושת שיבוא בימי המעשה שאחיו כמ"ש ברכתו מכל הימים וכו', וכולל בשבת זה קדושת ראש חודש שכולל רגל שבו שהוא שורש כל המועדים". ולמדנו מזה גודל מעלת ראש חודש ניסן והשבת שלפניה, ויה"ר שנוכה לשפע הקדושה הנשפע בשבת זו, הן לחודש ניסן והן לכל השנה.

שבר"ח ניסן מתחדש השפע על כל השנה, והוא עבר"י מה שהביא שם (עמ' ט) בשם הגר"א לבאר מה שאין נפק"ן על פניהן בכל חודש ניסן שהדבר נרמז בפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים" כלומר דכל החודש הוא כמו ראש חודש, ולכן כולו אסור בתענית. עוד הביא בשם השל"ה (פסחים כא, ד) שכתב שבכל ימי חודש ניסן יש קדושת ר"ה, וביאר בזה כי כל החודש הוא בבחינת "ראש חודש" לכל חדשי השנה, וזהו שנרמז בפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים".

כתב **באגרות** בענין חודש ניסן להגר"ח קרלנשטיין בגודל מעלת ר"ח ניסן "והנה כל ראש חודש משפיע על כל החודש, וכמו שכתבו הקדמונים ז"ל דכמו שהנהגת האדם בראש השנה משפיע על כל ימות השנה, עי' ברמ"א או"ח סי' תקפ"ג בשם הירושלמי שלא יישן אדם ברה"י כי עי"ז מזלו יישן כל השנה, עי"ש. כמו כן הנהגת האדם בראש חודש משפיע על כל החודש, ולכן נקרא "ראש", ראש השנה, ראש חודש, ולא 'תחילת השנה' או 'תחילת החודש' [והביא כן מר' צדוק הכהן פרי צדיק ח"ב דף קט"א... וזהו כי כמו שהראש שהוא משכן המח משפיע על כל האברים וממנו נמשך החיות לכל הגוף, כן ראש החודש משפיע על כל החודש, וכל מה שיש בימי החודש נמצא בכח ביום ראש חודש שהוא יום לידת החודש... ולכן ג"כ הפעולות שעושה האדם ביום ר"ח משפיעין על כל החודש".

ולפ"ז כתב "ומעתה הרי מתבאר לן ג"כ טעם חדש להענין הנ"ל דבר"ח ניסן מתחדש השפע על כל השנה, דהנה לפי הנ"ל דכל חודש ניסן הוא כה"ח "ראש חודש" לכל חודשי השנה, אזי הרי נמצא דכל חודש זה משפיע על כל השנה, וכיון דכל החודש משפיע מיום ראש החודש אזי הרי גם כל חודש ניסן מושפע מיום ר"ח ניסן, ונמצא ממילא דיום ר"ח ניסן יש בו התחדשות על כל י"ב חודשי השנה".

ההכנה החזונית לחג הפסח

מיוחד הוא חג הפסח משאר החגים, הן מצד הלכותיו הרבות ולכן נאמר דין מיוחד של "שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלושים יום קודם החג", והן מצד הענינים הרבים הדורשים הכנה רוחנית, כגון עניני חמץ ומצה, ההכנה לקיום מצוות האכילה שבילול הסדר, וכן קיום מצות סיפור יציאת מצרים ועוד. וראוי לכל אחד לקבוע לעצמו זמן לעיין בעניני החג ולהכין עצמו בהכנה הראויה, וכמו שכתב הג"ר ישראל אליהו וינטרוב זצ"ל (הובא בספר "אגרות דעת" אות

המוכר חמצו לעכו"ם, האם נפטר מבדיקת חמץ

א. חובת בדיקה מפירוורים. ב. חמץ של נכרי. ג. המשכיר דירתו ומוכר חמצו לנכרי. ד. ברכה על בדיקת חמץ כשמכר חמצו לנוי.

א. חובת בדיקה מפירוורים

תקנו חז"ל שבתחלת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחורין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ. והנה לענין הטעם דתיקנו הבדיקה כתב **רש"י** (פסחים ב. ד"ה בודקין) דהיינו כדי שלא יעבור עליו בבל ראה ובלבד ימצא. אולם **תוס'** (שם ד"ה אור) דחו דבריו דכיון דצריך ביטול כדאמר בגמ' (פסחים ו. ה) הבודק צריך שיבטל ומדאו' בביטול בעלמא סגי אמאי הצריכו חכמים בבדיקה כלל, ועיי' פירושו דאע"ג דסגי בביטול בעלמא החמירו חכמים לבדוק חמץ ולבערו שלא יבא לאוכלו. וכן נקט **הר"ם** (פסחים א. ברייתא ד"ה בודקין).

ויעוין **בריאתי** הובא **בשל"ט** (פסחים יד. ברייתא) שכתב בזה"ל: מז"ה אומר שאף בבית א"צ לבער אלא פירוורין של עיסה אבל של פת אין נחשבין לכלום, ואני אומר שאף פירוורין של פת מבערין אותן בתחילה כשהן נראין לעין כדרך שאמרו בפירוורין של עיסה, ע"כ. ומבואר דנח' האם איאלא חובת ביעור לפירוורין פת פחות מכזית. והטעם לחלק מצינו **למהר"ם הלואה** (פסחים ו. ה) שהקשה בהא דאמרין פירוורין ממילא בטלי מ"ש במצק שבסדקי ערביה שאף פחות מכזית צריך ביעור, ותירץ דשאני בצק הנדבק ויכול להצטרף לכזית במקום אחד. וכ"כ **המאירי** (שם מה. ה) וכן הוא במ"א דלהלן.

ולחלכה דעת **הפ"ח** (סי' תמ"ד ס"ק ד ותמ"ד ס"ק ז) דפירוורין שאין בהם כזית א"צ לבער, כמבואר בפסחים (ו. ה) דפירוורים לא חשיבי וממילא בטלו ואפי' רואה אותם א"צ לבערם, ושכן הוא **בתורה"ד** (פסחים וכתבים סי' קסד) הובא בב"י (ססי' תס"ד ד"ה כתוב בכתב). וכן מבואר במ"א (סי' תס"ק ב וסי' תמ"ד ס"ק ו וסי' ק"ח). וכן משמע **מהמ"ב** (סי' תמ"ג שיעו"ש לג) לענין בדיקת חמץ. וכן דקדק מדבריו **הגרש"א זצ"ל** (הליכוי"ש פ"ה הגה ה). [אלא ישל לחדות שהמ"ב סמך ע"ז בצירוף עוד צדדים, ועיי"ש. אלא דעי' במ"ב (סי' תמ"ג ס"ק ט) לענין חובת ביעור שמעדת החמיר דחייבים לבער פירוורים (שאנינם בטעמי' ס"ק אפי' הם פחות מכזית מאי"כ כלי שבח"ג דאי משפטים אי"כ הם דבוקים אלו כדי לחזק). ועיי"ש (סי' תס"ק ט) ש"כ"ז לענין פירוורין בועק כבוד הבית יתקבצו יחד לשפיער כזית, אבל בפירוורין לחם דכל פירוור לחם בפניו, מתבטלים מאלהם. אלא דעי' עוד שם (סי' תמ"ד ס"ק ט) דמ"מ טוב לבער גם פירוורין לחם פחות מכזית. ומשמע מכ"ז דעכ"פ לענין בדיקה יש להקל, ועיי"ש. ועי' עוד **במנהגי ישראל** (פ"ד אות ה)].

אולם **החיי"א** (כלל ק"ט אות ו) ע"פ הרי"א ז"ל כתב דהצריכו חכמים לבדוק בחורין ובסדקין, דאף על גב דבחורין וסדקין אין לחוש אלא לחמץ כל שהוא כגון פרורין, ופרורין ממילא בטלי ואינו עובר בשום אופן, מ"מ מחששא דשמא יבוא לאוכלו צריך לבער אפילו כל שהוא, ע"כ. ומבואר דס"ל דלא רק שחייבו לבער פירוורים פחות מכזית אלא אפילו חייבו לחפש אגריהם. **והחזו"א** (סי' קט"ז ס"ק יח) נקט דאע"ג דפרורין לא חשיבי, מ"מ לענין חיוב מחיצה שתקנו חכמים, אין חילוק בין פירוורין גלויים לנכ"ס, ואלכך חייב לבדוק את הספרים משום חשש פירוורין אף שאין בהם כזית. **והאור לציון** (ח"א סי' לב) כתב דהמנהג דלא כהחזו"א. ונ"מ ע"י דבברי החזו"א בסימן קכ"ב ס"ק ח' שכתב דאם יש פירוורין בסדקי הרצפה כל שאין בחמץ כזית שלם אינו חייב לבער דהרי עשויים לדרוס, וכן הוא ברי"א דפירוורין לא שייך חשש זימנין דמכניש כיון דהרי יבשין, וכש"כ כשאין בכל הפירוורין שבבית כזית שאינו חייב לבער. והנה מבואר מהחזו"א דעל חמץ שאינו ידוע השייך לנוי צריך לבדוק אחריו כדי לטקוק ואם לאו עליו לעשות מחיצה. וזה חידוש גדול דאיכא חיוב מחיצה אף על חמץ שאינו ידוע. ועי' במ"א **בבוטשאטש** (סי' תמ"ד) שכתב דאין חובת מחיצה על חמץ שאינו ידוע. וכן נראה דעת **הגרש"א זצ"ל** (הליכוי"ש פ"ה הגה ז).]

ב. חמץ של נכרי

אמנם כדוע חמץ של "נכרי" שעבר עליו הפסח מותר, ושל "ישראל" אסור אף בהנאה. ומה"ט נהגו מדור דור למכור את החמץ ערב פסח לעכו"ם וכמו שמצינו **בתוספתא** (פסחים פ"ב ה"ו-ו) **ובטש"ע** (סי' תמ"ח ס"ג א). ועי' בזה בגליון קל"ז באורך.

אלא דלכאורה צ"ע דהרי בזמנינו נוהגים למכור חמץ לעכו"ם, ואעפ"כ בודקים אחר החמץ אור ל"ד בברכה ועיי' המכירה י"ל שנפטר מהבדיקה דהרי החמץ אינו שלו וליכא משום ב"י ובי". ונמצא במרדך ברכה בטבלה.

והנה מצינו **לראב"ה** (סי' תכ"ה) שכתב דלישראל היוצא מביט ע"ג ת"ל יום צריך לבער אף על פי שהעו"ג יתן בו חמץ, שהמצוה מוטלת על ישראל לבער כיוצא ממנו והני מילי במפרש ויוצא בשיירא, אבל אם נכנס הישראל בבית אחר בעיר הזאת או אפי' הלך לעיר אחרת, בודק שמה וא"צ לבדוק כאן. והביאו **המרדכי** (פסחים רמז תתקלח). וביאר **הב"י** (ססי' תל"ה) דמה שחילק הראב"ה בין נכנס בבית אחר ללא נכנס, הוא משום דאע"ג דלי יום קודם פסח חלה עליו חובת ביעור, אין חובת הביעור חלה עליו אלא לענין שזקוק לבער אבל לא לענין שזקוק לבער בית זה, הלכך כל שהוא נכנס בבית אחר הרי הוא מקיים בה מצות ביעור ודיו, ואם אינו נכנס בבית אחר צריך לבער בית זה כדי לצאת ידי"ח ביעור שחלה עליו, ע"כ.

אלא דעי' **בנכ"ס** (סי' תל"ה) שיעצא לדחות דברי הראב"ה שא"צ לבדוק, כיון שהעכו"ם שחלה עליו, אינו נשאר לישראל חמץ ודאי מתייאש ממנו ואין לך הפקר גדול מזה. **והב"י** (שם) דחה דבריו דאין בזה טענה, מפני שטעמו של אבי העזרי דכיון דנכנסו שלשים יום חלה עליו מצות חכמים שצו לבער ולא סגי ליה בביטול ואם כן אף על פי שאין לך הפקר גדול מזה כל שאינו מבער לא קיים מצות חכמים דמאחר שנכנסו שלשים יום חלה עליו חובת הביעור. **ובמגן האלף** (שם) דחה דברי הב"י דאין זו טענה שחכמים לא תקנו לבדוק רק כשישאר החמץ ברשותו בפסח, אבל אם מכר כל החמץ אין עליו חיוב כלל. והסכים עמו **הבנין עולם** (סי' ט). ולמעשה **השו"ע** (סי' תל"ה ס"ג א) פסק לחמיר הראב"ה דאף אם נכנס עכו"ם בביתו צריך בדיקה. אמנם **הרמ"א** (שם) פסק להקל כדעת הטור דכל שנכנס עכו"ם תו א"צ לבדוק. וכתב **בחוק יעקב** (שם) דנכנס לאו דוקא אלא אפי' אם אין נכנס בו גם כן אינו מחייב כיון שהישראל הפקיר חמצו לשם וכני"ל. ומסיק **המ"ב** (סי' לב) דלדינא היכן שנכנס בו הנכרי יש להקל.

ומעתה מבואר דנחלקו הפוסקים לענין גדר חובת בדיקת חמץ, דלדעת הראב"ה חובת הבדיקה חופפת על הבית ועל אקרקפתא דגברא, משא"כ לדעת הטור חובת הבדיקה תלויה בחובת הבית ותו לא.

ג. המשכיר דירתו ומוכר חמצו לנכרי

ולפי"ז יוצא דהמוכר ביתו וחמצו תוך י' יום, לדעת השו"ע אכתי אינו נפטר מבדיקה, אבל אם עתיד לבדוק במקום אחר (שתחייב לבדוק בו) תו אינו חייב לבדוק במקום שמכר לעכו"ם. וכן הוא **בתשובת הת"ס** (או"ח סי' קלא) דכל שמשכיר ביתו לעכו"ם ומוכר לו חמצו כיון שאין על החדר חיוב בדיקה שהרי סופו שיכנס גוי לתוכו, ועל הגברא ליכא חיובא שהרי מקיים מצות בדיקה בשארי חדרי, פטור מלבדוק המקום שהשכיר לעכו"ם. [והנה **במ"ב** (שם) מוזכר "מכירה". ובאמת במקור חיים (סי' תל"ז ס"ק יג) והחיי"א (כלל ק"ט אות ח) נקטו שרק במכירה נפטר מבדיקה אבל אם משכיר דירתו לנכרי אינו נפטר מבדיקה אפילו מסר המפתח ביום י"ג. וביאר במקור חיים דהיינו טעמא כי שכירות לא קניא וביתו מיקרי. ולמעשה באר"י משכירים משום איסור י"א לחנם", ועי' מש"כ בזה בגליון י"ד. ואכמ"ל].

אלא דלפי הרמ"א והסכים לדבריו המ"ב דכל שהמקום הינו של העכו"ם תו נפטר מהבדיקה, אפילו היכן שאין עתיד לבדוק נפטר מגמרי מהבדיקה. וכן פסק **הבנין עולם** (שם). ועי' בזה **בשד"ח** (ח"ח מעי' חמץ ומצה סי' ה עמ' 180).

ד. ברכה על בדיקת חמץ כשמכר חמצו לנוי

ולפי"ז לכאורה צ"ע על מה אנו סומכין שמהנינו למכור החמץ ואעפ"כ בודקים אף בברכה. ובשלמא לדעת השו"ע דס"ל דאכתי איכא חובת נבוא וכל שאין עתיד לבדוק במקום אחר לא נפטר מהבדיקה נתיא. אבל לפי הרמ"א ודעימיה אכתי קשה שהרי סוף סוף אין לו חמץ משלו כלל, ואע"פ שלא מכר ביתו לעכו"ם רק החמץ שבו אכתי צ"ע בזה דלכאורה לא מצינו חובת בדיקה אחר חמץ השייך לעכו"ם הנמצא בתוך רשותו.

והנה לדעת **החיי אדם** (כלל ק"ט אות יח) **והמקור חיים** (סי' תל"ז ס"ק ד) אם מוכר חמצו ב"י נסין לא קשיא דהרי ס"ל דלא נפטרים מבדיקה ע"י שמוכרים החמץ לעכו"ם ביום י"ד דהרי כבר חלה חובת הבדיקה. אולם לדעת **הבנין עולם** (סי' ט) ודעימיה דנפטרים אף כשמכר החמץ ביום י"ד צ"ע. ואע"פ **שהמ"ב** (סי' תל"ז ס"ק ב) כתב דהמתכיר כהחיי"א ודעימיה שפיר עדיף טפי, מ"מ לקולא לא קאמר, וא"כ אי"א לברך על הבדיקה דמדי ספקא לא יצאנו. [ודעת החזו"א (חוט שני פסח עמ' ק) כהבנין עולם. ודעת **הגרש"א זצ"ל** (הליכוי"ש פ"ה הגה ה) שהמנהג פשוט להקל. **והאור לציון** (ח"א פ"ו אות יט) נקט להקל אף לכתחלה כדעת הבנין עולם].

והיה מקום ליישב בדוק דבכה"ג נפטר מבדיקה, מ"מ היכן שעתיד לשהות באותו מקום אכתי י"ל דאינו נפטר לגמרי, ד"ל דחייב לבדוק כדי לעשות מחיצה ולא יבוא לידי משכול ולאכול חמץ, דהרי נקטינן דחובת הבדיקה היא כדי שלא יעבור על ב"י ובי"י וכדי שלא ימצא חמץ ולא יבוא לאוכלו וכמו שנקט **הר"ן** (פסחים א. ברייתא ד"ה בודקין), וכן הביא **המ"ב** (סי' תל"ז ס"ק ב). וא"כ בכה"ג אכתי חשש שמה יבוא לאוכלו. ובפרט לדעת החזו"א הנ"ל דיסוד בדיקת חמץ הוא נמי לצורך עשיית מחיצה מפני החמץ. שו"מ **בתשובות והנהגות** (ח"ב סי' רכ) שכתב נמי בדרך זה. אלא שלמעשה דברים אלו צ"ע שמדברי הבנין עולם הנ"ל משמע שכל שמוכר חמצו ליכא חובת בדיקה כלל. וצו"ע.

ולמעשה יש לתת עצה שימכור כל החמץ חוץ מחדר אחד וכדו' וכה"ג מחויב בבדיקה בודאי. ושוב א"ל **הגר"א** **ישאלון שליט"א** בשם **הגר"ש זצ"ל** דאמרין דסתם דעת של בנ"א שלא למכור עשרה פתיתין שדעתם לשורפם. ועיי"כ ניתן לבדוק בברכה. ולפי דבריו הנחת עשרה פתיתים לפני הבדיקה היא מעיקר הדין.

מסקנה דינא -

העולה לדינא, אף המוכר חמצו לגוי כנהוג, צריך לעשות בבדיקה חמץ, ועל מנת לברך על הבדיקה יש להניח עשרה פתיתים (ולא לכללם במכירת חמץ) או ימכור את החמץ חוץ מהחמץ של חדר מסוים בבית או כיצוא בזה.

ק"ס (ה) "דבר שקיבל ערך בעיני האדם או תחילה תגובת הנפש אליו במקביל. הערכה של הדברים שבקדושה הוא כפי מה שהיך והשיג אותם וזקא. והתבוננות היא הפתח להכנס להערכה. כ"א להשיקע בכל יום שעה לכה"פ ללמוד מאמרים מעינא דפסח המגביהים ערך חמישים בעיני האדם, ולהתבונן בהם, ואז שיבוא שעת הסדר שהוא להמעשה זה, תגיב הנפש לכל מה שספגה באופן ספונטני. ונסו זה וירא האמת בזה". וכל זה מלבד ההכנה הנדרשת להגדרה של פסח, הן בפירוש המילים והן במהות הענינים ועומקם. והחכם עיניו בראשו למצוא זמן בתוך כל טירדות דמיונה, להגיע גם בהכנה היוחנית הנדרשת לחג קדוש זה.

קדושת ליל הסדר ואכילת מצה

עוד יש לדעת את גודל מעלת וקדושת ליל הסדר, וכמו שכתב הג"ר חיים ברים (מרבח חיים פ"ד) "מה נורא הוא הלילה ליל התקדש החג ליל הסדר, לילה המארה שבחוקים ולדרים על הארץ כאור יום מהאור הנערב הגנוז לעיניים משל ימי בראשית, אין לילה כמותו בכל השנה כולה כמו ליל זה המסוגלת ומיעדת להתעלות ולקרבת ה', הוא הלילה שהתורה הקדושה מעידה עליה (שמות יב, מב) "ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה ליל שמורים לכל בני ישראל לדורותם..."

עוד כתב (שם פרק טו) בענין קדושת אכילת המצה: **"בראש כל מועדות נשאת פסח, ובראש קדושת ליל הסדר נשאת מצה, זר לא יבין זאת כיצד אפשר להעמיס כמות כל גדולה של קדושה וטוהרה בכזית אחת של מצה שחאה לכאורה קצת קמח ומים, ועם כל זה אם עושים אותה כראוי במהרה ובכוחה של לשם מצת מצוה חרי זה מתעלה בערך רם ונישא עד שאין דומה לה, ויעידון ויגידון על כך כל לב משכיל ונכון כמה רגשי קודש מתמלא הלב בנענועים וכיסופי קודש עוים למעשה חביבה זו."**

החיוב לראות את עצמו כאילו יצא מצרים

כתב הרמב"ם (פ"ז חמץ ומצה ה"ו) "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר "ואתנו הוציא משם", ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה "וזכרת כי עבד היית" כלומר לזכור אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית".

וכתב בעלי שור (ח"ב עמ' שצ) "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא מצרים" - זוהי הנקודה המרכזית של ליל הסדר והגדה של פסח... כיצד נגיע לזה? עם כל החכמות של הלכות החג, ועם קיום המצוות של ליל הסדר הנו בנינים את עצמנו לקראת הגאולה, ויחד עם זה חולטת ועומדת בקרבנו הרגשה חיה ביציאת מצרים, ומתוכו אנו מרגישים בראש דמלתא של ההגדה... משתתין יחד, הלכות פסח והגדה של פסח, יתבשל הפרי: שנצא גאולים מליל הסדר, גאולים ממש".

יעזרנו ה' להגיע ללילה קדוש ונשגב זה, ולקיים כל מצוותיו מתוך שמחה אמיתית והתעלות הרוח והנפש, וצריך הרבה תפילה וסייעתא דשמיא לנהוג את ההנהגה הראייה והנכונה בלילה זה, שמצד אחד כולו קדושה והתעלות ורוממות, וכפי גודל הקדושה והרוממות מנסה היעז"ר להביא את האדם לידי נסיונות שונים של כנס וקפיאה וכדו', וצריך הרבה תבונה להסתגר על כל נסיונות אלו ולזכור שאע"פ שמעידנו רוצים ושואפים אנו לקיים את מצוות הלילה בדרגה המרוממת והגבוהה שאפשר, ומאידך עלינו להיות מוכנים שכל מה שיהיה בפועל זהו רצון ה', וזהו הטוב ביותר עבורנו, וכידוע ממצעשים על כמה מגדולי ישראל שהיכינו מצות מהודרות מאד וברגע האחרון נלקחו או נשברו וכדו', וידעו לעמוד בניסיון ולא לבוא לידי כעס. ויה"ר שלא נבוא לידי נסיון, ונזכה לכל הארות והשפעות, לילה קדוש זה, ולנצל כראוי את כל ימים קדושים אלו, הן ימי ההכנה לחג הפסח, הן ליל הסדר והג הפסח עצמו, והן ימי ספירת העומר שבאים אחריהם, שזו התכלית של כל יציאת מצרים להכין עצמנו בעזרה"ת לקראת מתן תורתנו.

נערך ע"י מחבר קונטרס
"עבודת חג הפסח ולייל הסדר"
מסדרת עבודת המועדים